

REDAKTIONELT FORORD

Dansk landbrug: Udvikling gennem fortid og ind i fremtiden.

Dette nummer af Tidsskrift for Landøkonomi er skrevet af en række personer, som har haft et langt og aktivt liv i den danske landbrugssektor. Artiklerne er dermed skrevet af personer, som har haft en faglig, videnskabelig, organisatorisk eller virksomhedsmæssig tilknytning til sektoren, og hvor »Landøkonomi« i ordets brede betydning har været en ledetråd.

Formålet med dette temanummer har været at få samlet og formidlet blot en lille del af den erfaring og kompetence, som disse personer har. Hensigten er dermed også at få samlet en række beskrivelser af landbrugets hidtidige situation og udvikling – og med det udgangspunkt give et bud på den fremtidige udvikling. Tema-nummeret er således ikke udelukkende historisk – det er også i vis udstrækning fremtidsorienteret med udgangspunkt i de erfaringer, vi kan drage af den hidtidige udvikling.

Temaet er »Viden og erfaringer ind i fremtiden«, og det hentyder til, at historien gentager sig – også i landbruget. I den udvikling, som landbruget gennemgår, kan vi næsten altid finde paralleller til tilsvarende historiske forløb.

Vi – og det gælder både forskere, landmænd, rådgivere og andre interessenter i landbruget – glemmer ofte hurtigt, og vi overser måske somme tider de erfaringer, som vi har gjort. Ganske vist er landbrugets verden i dag meget forandret i forhold til for et par årtier siden. Strukturudvikling, industrialisering, globalisering og liberalisering – fire markante rammer for nutidens landbrug – var ikke tidligere så vigtige som i dag, og derfor er landbrugets rammebetingelser meget forandrede. Alligevel opererer landmænd stadig på særlige vilkår, som er unikke for landbruget, og som ikke forandrer sig meget over tid. Derfor kan vi stadig sagtens lære meget af de erfaringer, som er opsamlet gennem tiden.

Den første artikel er af Søren Kjeldsen-Kragh, professor ved Fødevareøkonomisk Institut, Københavns Universitet. Titlen er: *Har dansk landbrug valgt et forkert spor?* Artiklen tager udgangspunkt i, at landbrugets udvikling efter 1960 har ændret sig drastisk. Det udviklingsspor, man har valgt, har været baseret på to mål. Man ønskede at opnå så stor støtte som muligt. Man ønskede meget store driftsenheder ud fra overdrevne antagelser om de økonomiske stordriftsfordeles omfang. Resultatet er blevet, at landbrugets udvikling ikke har bidraget til realiseringen af de tre opgaver som landbruget har.

Det vises derefter, at det udviklingsspor, som landbruget har valgt, ikke har sikret realiseringen af disse mål. Konklusionen i artiklen er derfor: Ja, dansk landbrug har valgt et forkert spor.

Dermed kan man sige, at banen er kridtet af til de øvrige artikler!

Den følgende artikel, *Dansk landbrug i et hundredårs perspektiv*, er skrevet af Jørgen Skovbæk, tidligere sekretariatschef i Landboforeningerne. I artiklen slås det fast, at i de sidste 100 år var land-

bruget ubestridt landets hovederhverv i de første 50 år. Produktionen blev fordoblet fra 1910 til først i 30'erne, hvorefter den stagnerede til 1950. Siden da er produktionen tredoblet under en voldsom strukturudvikling, hvor landbruget under afgivelse af en halv million arbejdsføre mennesker er gået fra det alsidige, integrerede landbrug til en koncentration af produktionen på få specialiserede bedrifter vel at mærke uden nogen markant forøgelse af det samlede kapitalforbrug og under bevarelse af det personlige ejerskab. Artiklen beskriver udviklingens forskellige faser, tidligere kriser og de bestræbelser, der har gjort det muligt at bevare og udbygge de tilbageværende landmænds selvstændighed.

I artiklen, *Produktivitetsstigning og strukturudvikling i landbruget*, af Frederik Qvist er udgangspunktet, at udviklingen i landbruget bl.a. er karakteriseret ved store produktivitetsstigninger. Dette forhold har nogle store konsekvenser, såvel for strukturen i landbruget som for det enkelte landbrug. I artiklen konkluderes det, at der ikke tegn på et fald i arbejdsproduktivitetsstigningen. Selv om der alligevel skulle ske en vis afmatning i stigningen i arbejdsproduktiviteten, vil det ikke ændre hovedtendenserne, nemlig at der over den næste generation fortsat må forventes et stort fald i beskæftigelsen i landbruget og det vil påvirke strukturen, og at den enkelte landmand er underlagt et stort krav om produktionsforøgelse pr. arbejdstime.

Den følgende artikel kommer fra Niels Peter Skrubbeltrang og har den optimistiske titel: *Dansk Landbrugsrådgivning – en succes i verdensklasse*. Som forfatteren selv påpeger, er det en dristig påstand i en tid hvor dansk landbrug og danske landmænd står over for en af de største udfordringer nogensinde. Presset på økonomi og stadig større krav om hensyn til miljø, klima og dyrevelfærd bevirker, at kravene også til rådgiverne og rådgivningsvirksomhederne stiger. Ud fra forfatterens egne erfaringer, opridses baggrunden og udviklingen af rådgivningstjenesten, og samtidig ser han på udviklingsmulighederne fremover.

Den følgende artikel er skrevet af Henning Krabbe og har titlen: *Danmark i det forjættede land. Om landbrugets indtjening og økonomikonsulenter efter medlemskabet af EU*. Udgangspunktet for artikler er, at det var en afgørende beslutning for landbruget, at Danmark blev medlem af EU i 1972, idet vi som stor nettoeksportør af fødevarer ville have svært ved at stå udenfor dette fællesskab. Men hvordan blev det så i det forjættede land, EU? Flød det med mælk og honning til de danske landmænd, eller blev dagligdagen en anden? I artiklen gives en summarisk gennemgang af erhvervets udvikling og indtjening i perioden, og der knyttes an til nogle af økonomirådgivningens aktiviteter og fokusområder. Til slut opsummeres den aktuelle vanskelige situation, og der gives forsigtige bud på mulige veje for det fortsatte landbrugserhverv i Danmark.

Norup Studstrup, agronom og tidligere chefkonsulent i driftsøkonomi har den følgende artikel med emnet: *Tanker om videreudvikling af det driftsøkonomiske arbejde*. Artiklen bygger på et strategioplæg fra 1971 – for næsten 40 år siden – udarbejdet for De sjællandske Landboforeningers udvalg for driftsøkonomi og for professor K.K. Skovgård. Det er en historisk artikel, og det er tankevækkende at se, dels at mange af problemstillingerne også gælder i dag, dels at en stor del af de foreslåede aktiviteter i dag er på skinner.

Den efterfølgende artikel er af Tage Lysgaard, tidligere generalsekretær i Det Danske Fjerkræråd. Emnet for artikler er: *Den danske konsumægssektors udvikling fra verdens største ægeksportør til*

hjemmemarkedserhverv med verdens sikreste konsumæg i skal. Som det understeges i denne artikel, så har næppe andre af landbrugets sektorer gennemlevet en udvikling svarende til den danske konsumægsssektor. Det tilføjes også, at sektoren stort set altid på mange områder har været foran de andre produktionsgrene.

Konsumægsssektorens udvikling gennem mere end 100 år beskrives, og til sidst vurderes nogle af de fremtidige udfordringer.

I den følgende artikel, *Landbrugets overskrifter gennem 37 år. En forståelsesmodel*, af Jørgen Ougaard gennemgås en række markante perioder, hændelser og forandringer i landbruget. I artiklen opridses mange interessante forhold og paradokser, som samtidig bliver både synliggjort, forenklet og forklaret. Ikke mindst den danske landmands rolle og betydning bliver understreget. Det konkluderes, at landbrugets særkende skal være, at det er landmanden, der er bannerfører. Drømmen for landbruget er, at livsnerven i landbruget er de medlemsstyrede selskaber og foreninger, hvor de valgte har påtaget sig et ansvar og løser deres opgaver.

I artiklen, *Danske landbrugsorganisationer siden 1945*, af Erik Hovgaard Jakobsen gives der et overblik over udviklingen inden for de danske landbrugsorganisationer med vægt på sammenhængen mellem organisationerne og den økonomisk-politiske udvikling nationalt og internationalt. Der lægges særligt vægt på udviklingen set fra Landbrugsraadet, hvor forfatteren var ansat i 1965-95 – altså næsten 30 år. Udviklingen deles bl.a. op til fire stadier, som viser nogle markante spring i landbrugets organisationsudvikling.

Peter Bertelsen har mange års erfaringer fra ansættelse i landbrugets organisationer, og derfor er der en god ballast bag hans artikel om *Sekretariatstilpasning i landbrugets organisationer – en beretning om anvendelse af maskinstationstanken*. I artiklen beskrives sekretariatstilpasning oplevet i landbrugets centrale organisationer med adresse på Axelborg i perioden 1988 til 2001.

Med »maskinstationstanken« henvises til den mulighed, at en forening i stedet for at have eget sekretariat køber sig til den nødvendige betjening i et større sekretariat mod at betale en sekretariatsgodtgørelse. Artiklen beskriver oplevelser og erfaringer, som har været en del af en udvikling frem mod større sekretariatsfællesskaber.

I den sidste artikel, *Dansk landbrugs økonomiske op- og nedture siden midten af 1970'erne*, af Jens Hansen analyseres dansk landbrugs op- og nedture siden midten af 1970'erne. Udgangspunktet er, at der hersker delte meninger om årsagen til og konsekvensen af den aktuelle krise, og at et tilbageblik på tidligere kriser kan give visse holdepunkter for en vurdering af den aktuelle krise.

I artiklen belyses bl.a. udviklingen i priserne på landbrugsejendomme, udviklingen i landbrugets produktion og investeringer samt i bedrifts- og besætningsstrukturen. Også ændringer i landbrugets økonomiske vilkår gennem de senere årtier analyseres.

Det konkluderes bl.a., at hverken landbrugsproduktionen, bedrifts- eller besætningsstrukturen påvirkes nævneværdigt af krisen.

God læselyst.

Ph.D., cand. agro. & merc. Henning Otte Hansen (ansvarshavende redaktør)

Fødevarøkonomisk Institut, Københavns Universitet

